

una cum Drepanio, Floro et aliis. Postea *Carmina* x A tum stylus docet, tum quoque, quia initium capitularium ejus sub finem adjectum est.

6. *Annales Caroli Magni et Ludovici Pii* scripsisse Theodulfum ait Arnoldus Wion in *Ligno Vitæ*, et post ipsum Vossius de Historicis Latinis, pag. 757; et adest hujusmodi fragmentum *Annalium* sub nomine Theodulfi in bibl. Vaticana. Bern. de Montfaucon, *Bibl. Bibl. mss.* pag. 35. Fortassis est unus ex illis annalistis anonymis, quales de illis temporibus plures exstant.

7. In Catalogo abbatum Floriacensium supra memorato ipsi quoque tribuitur *Explicatio Symboli Athanasiani et explicatio mystica Missæ*, quæ duo etiam in ms. Codice Floriacensi habentur.

8. *Speculum locorum* Biblicorum ipsi quoque tribuitur, quod alias inter Opera Augustini tom. III, pag. 680, exstat.

Plura dabit Historia litteraria Galliæ tomo IV, pag. 459.

DE THEODULFO EPISCOPO

EJUSDEM ÆVI SCRIPTORUM ALIQUOT TESTIMONIA.

Alcuinus in epistola ad Carolum regem, cum ab eo librum Felicis Urgellitani refutandum accepisset.

Sed obsecro ut exemplarium illius libelli domno dirigatur apostolico; aliud quoque Paulino patriarchæ; similiter Richbano et Theodulfo episcopis, doctoribus et magistris, ut singuli per se respondeant.

Eginhardus in Vita Caroli Magni, enumerans episcopos qui ejus testamento subscriperunt.

Episcopi Hildebaldus, Richolfus, Arnoldus, Wolfarius, Bernoinus, Laidradus, Joannes, Theodulfus, Jesse, Hetto, Waltgaudus.

Hincmarus de divortio Lotharii et Tethergæ ad interrogationem 6.

Et hinc ex sacris Scripturis et catholicorum dictis quidam orthodoxus et insignis poeta inter alia scripsit dicens:

At si jurandi te causa perurget et arcat,
Id puris verbis, id gere mente pia.

et cætera quæ leguntur in *Parænesi ad judices*, versu 835.

Lepus abbas Ferrariensis in epistola 20, ad Alcuinum.

Nundinas in Theodulfi carmine legi producta penultima. Quod utrum ejus an præceptorum auctoritate penes illum fides habeatur. (*Versum innuit 357 c. 3, in die Palmarum, lib. II.*)

Auctor Vitæ Ludovici Pii imperatoris ad annum Christi 814.

(Apud Andream du Chesne, tom. II Hist. Franc.)

Defuncto patre, missus est Ramo ad eum, ut et mortem ejus mature cognosceret, adventumque suum nullo modo comperendinaret. Qui cum Aurelianam devenisset ad urbem, Theodulfus ejusdem urbis episcopus, vir undecunq; doctissimus, causam ejus adventus persensit, et velocissime misso perlatore imperatori innotescere studuit. *Idem ad annum 816 de Stephani papæ adventu loquens*: Imperator adventum ejus Rhemis sustinere statuit; cui etiam obviam Hildebaldum archiepiscopum sacri palatii, Theodulfum episcopum Aurelianensem, Joannem Arrelatensem, aliorumque ministrorum copiam procedere jussit infulis indutos sacerdotilibus. *Idem rursus ad annum 817 de conjuratione agens Bernardi Italici regis.* Erant hujus sceleris conscii quamplures clerici seu laici; inter quos aliquos episcopos hujus

tempestatis procella involvit, Anselmum scilicet Mediolanensem, Wifoldum Cremonensem, sed et Theodulfum Aurelianensem. Et post alia. Episcopos porro hac constrictos immanitate ab episcopis reliquis depositos monasteriis mancipavit.

Chronicon Vetus

(Apud eundem, tom. III, p. 366.)

Floruit etiam his temporibus apud urbem Aurelianensem Theodulfus episcopus, qui propter scientiæ prærogativam qua pollebat, a memorato imperatore Carolo Magno ab Italia in Gallias adductus, et Floriacensem ab eo abbatiam et Aurelianensem simul meruit episcopatum.

Ex libro Miraculorum sancti Maximini abbatis Miciensis, auctore Letaldo, monacho Miciensi, qui sub finem sæculi x florere cepit.

(Mabill. Act. SS. Bened., sæc. I, pag. 601.)

C Temporibus divæ memoriæ Caroli Augusti, disponente rerum omnium Domino eurædem locum pristinæ reddere nobilitati, Theodulfus nobilissimus et moribus et genere acerrimique ingenii Aurelianensis Ecclesiæ episcopus subrogatur. Hic itaque multa industria certans, quatenus idem locus in antiquum revocaretur honorem, dum in contiguis regionibus minus idoneos invenisset ad id efficiendum monachos, ex Septimaniæ partibus ascivit, quibus et locum dedit, et res illi loco attributas de suo insuper addens contradidit. In qua re non poenituit eum facti sui; quippe cujus temporibus in tantum ejus loci gloria enituit, ut veteris ignominia dedecus honestas superveniens obumbraret, et præteritorum dispendia luca sequentia compensarent. Theodulfus igitur episcopus inter cætera suorum operum basilicam miri operis, instar videlicet ejus quæ Aquis est constituta; ædificavit in villa quæ dicitur Germiniacus (*Germigny*), quo etiam his versibus sui memoriam eleganter expressit.

Hæc in honore Dei Theodulfus templa æseravi
Quæ dum quaqueis adis, oro, memento mei.

Hic itaque venerabilis sacerdos insimulatus conjunctionis apud regem de episcopatu dejectus, et multis diebus custodia mancipatus est; postmodum mirabili rerum conversione, et crimen promptissime abluit et regis gratiam consecutus, cathedram pristinæ dignitatis non diu victurus recepit. Fertur enim vi veneni ab his extinctis qui dum exsularet,

libertate potiti bona ejus invadendi jam hauserant A cupiditatem.

Theodulfi Epitaphium ^a.
(Mabill. Analect., t. I, ex pervetusto cod. Vitoniano.)

Illius cineres saxo servantur in isto
Qui quondam populus præsul et abba fuit.

^a Theodulfum natione Italum fuisse tradunt, hoc est (uti Sirmondus opinatur) ex Gallia Cisalpina. Speriam seu Hesperiam ipsi patriam tribuit epitaphium : sed æquivocum est nomen istud, aliquando Italiam, aliquando Hispaniam significans. Vetus chronicon a Chesnio editum in Historiæ Franciæ tomo III rem definit pag. 336 his verbis : « Floruit etiam his temporibus apud urbem Aurelianensem Theodulfus episcopus, qui propter scientiæ prærogativam qua pollebat, a memorato imperatore Carolo Magno ab Italia in Gallias adductus, et Floriacensem ab eo abbatiam et Aurelianensem simul meruit episcopatum. » At his obstat quod Theodulfus ipse se ex Hispania ortum esse non obscure innuit in Parænesi ad iudices, his versibus :

Mox sedes, Narbona, tuas urbemque decoram

Non noster genitus, noster habeatur alumnus :
Protulit hunc Speria, Gallia sed nutriti.
Urbs populosa satis Ligerim super Aurelianus,
Quæ olim læta fuit hoc residente Patre.
Proh dolor ! hunc pepulit propria de sede malignus
Mœnibus his traditur exsul et exsul erat.

Tanghous, occurrit quo mihi læta cohors.
Reliquæ Gæticæ populæ, simul Hespera turba
Me consanguineo fit duce læta sibi.

Ubi Theodulfus consanguineos vocat Hespericæ populos in Septimania degentes, qui ex Hispania eo confluerant. Nisi si consanguineos dicit hoc nomine, quod ex eadem gente tam Gothi illi Septimanicæ populi, quam Ostro-Gothi in Italia degentes, ex quibus procreatus esset Theodulfus, processissent. Mortuus est Theodulfus anno 821, exsili 7, veneno necatus, sive in reditu, ut in chronico præcitato legitur, sive post reditum Aurelianos, ut apud Letaldum Mitiacensem Monachum in libro de Miraculis sancti Maximi abbatis. Theodulfi obitus in Necrologio nostro monasterii Sancti Germani Pratensis, ante annos 800 exarato, reponitur xiv Kal. Octobris.

^a THEODULFI

AURELIANENSIS EPISC.

^b CAPITULA AD PRESBYTEROS PAROCHIÆ SUÆ.

THEODULFUS fratribus et compresbyteris nostris Aurelianensis parochiæ sacerdotibus, in Domino salutem.

I.

Quod subditarum plebium profectum curare debeant, et de dignitate sacerdotum.

Obsecro vos, fratres dilectissimi, ut erga subditarum plebium profectum et emendationem vigilantissima cura laboretis : quatenus illis viam salutis ostendentes, et eos verbis et exemplis instruentes, et vos de eorum profectu, et nos de vestro, Domino nostro Jesu Christo auxiliante, fructuosos illi manipulos reportemus. Obsecro etiam fraternitatem vestram, ut hæc capitula, quæ ad emendationem vitæ breviter digessi, assidue legatis, et memoriæ commendatis, et eorum sive sanctarum scripturarum lectione mores componatis, vitam emendatis, et cum subditis plebibus, opitulante Domino, ad regna

coelestia pergere certetis. Veraciter nosse debetis et semper meminisse, quia nos, quibus regendarum animarum cura commissa est, pro his qui nostra negligentia pereunt, rationem reddituri sumus : pro his vero quos verbis et exemplis lucrati fuermus, præmium æternæ vitæ percipiemus. Nobis enim a Domino dictum est, *Vos estis sal terræ* (Matth. v, 13). Quod si populus fidelis cibus est Dei, ejus cibi condimentum nos sumus. Scitote vestrum gradum nostro gradui secundum et pene conjunctum esse. Sicut enim episcopi Apostolorum in Ecclesia, ita nimirum presbyteri cæterorum discipulorum Domini vicem tenent ; et illi tenent gradum summi pontificis Aaron, isti vero filiorum ejus. Unde oportet vos semper memores esse tantæ dignitatis, memores

^a *Theodulfi*. Theodulfum tradunt ex Italia, hoc est, ut opinor, ex Gallia Cisalpina in hanc nostram a Carolo magno translatum fuisse, donatumque episcopatu Aurelianensi. Hoc vero ex Theodulfo ipso constat, et Missi dominici amplissima præfectura Caroli ejusdem benevolentia functum esse in utraque provincia Narbonensi, et familiarem ipsi, quoad vixit, inter intimos perseverasse. Post Caroli excessum, non dispari primis annis in gratia fuit apud Ludovicum filium ; a quo et Stephano papæ in Galliam venienti jussus est obviam honoris causa procedere. Cæterum delatus ut particeps conjurationis Bernardi regis adversus patrum, episcopatu spoliatus, atque in monasterium relegatus est apud Andegavos. Quod ille crimen ut constanter usquequaque pernegavit, ita non defuerunt qui per invidiam conflatum affirmarent. Absolutus tandem, dum ad suos redit,

^b mortuus dicitur, anno, ut apparet, 821. Cætera libri ejus docebunt : in quibus si qua erunt, in versibus præsertim, quæ tanquam ab usu communi abhorrentia minus arideant, meminerit lector verborum nævos esse, qui multiplici rerum fructu et utilitate compensantur.

^b *Capitula ad presbyteros*. Librum hunc Theodulfus, et post illum similes alios Herardus Turo-nensis et Riculfus Suessionensis, eo quod capitulatim concepti distinctique essent, capitula et capitularia nuncuparunt, quemadmodum et legum regiarum codices, ut iisdem nominibus eamdem ob causam appellarent, temporum quoque illorum nos obtinuit. Sic enim et apud Græcos *κεφάλαια* similiter dicta sunt, Marci verbi gratia eremitæ, Diadochi, Nili, aliorumque opuscula ascetica, et Agapeti parænetica, et cætera id genus *διὰ κεφάλαιων* composita.